



YOSHLAR ORASIDA “DORIXONA NARKOMANIYASI”: KUCHLI TA’SIR QILUVCHI DORI VOSITALARINING XAVFI OQIBATLARI

O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Magistratura tinglovchisi
Ergashev Zafar Odilovich

Annotatsiya: Yoshlar orasida “dorixona narkomaniyasi” so‘nggi yillarda O‘zbekistonda jiddiy ijtimoiy-tibbiy muammoga aylandi. Maqolada retsept bo‘yicha sotilishi kerak bo‘lgan kuchli ta’sir qiluvchi dori vositalari (pregabalin/Lirika/Regapen, tropikamid va boshqalar) ning noqonuniy tarqalishi, yoshlar (asosan 20–34 yosh) orasidagi qaramlik holatlari, zaharlanish va o‘lim xavfi yoritiladi. 2022–2024 yillarda pregabalin iste’moli 81% ga oshgani, toksikologiya bo‘limlariga murojaatlarning aksariyati psixoaktiv dorilar bilan bog‘liqligi, shuningdek, dorixonalar orqali va internetda tarqalishi haqidagi statistika keltiriladi. Maqola muammoning sabablari, sog‘liqqa zarari, ijtimoiy oqibatlari va oldini olish choralari haqida xulosa qiladi.

Kalit so‘zlar: dorixona narkomaniyasi, pregabalin, tropikamid, regapen, yoshlar giyohvandligi, psixoaktiv dorilar, O‘zbekiston, giyohvandlik oldini olish.

Abstract: “Pharmacy drug addiction” among youth has become a serious socio-medical issue in Uzbekistan in recent years. The article highlights the illegal distribution of strong-acting medicines (pregabalin/Lyrica/Regapen, tropicamide, and others), cases of addiction among young people (mainly 20–34 years old), risks of poisoning and death. It presents statistics showing an 81% increase in pregabalin use from 2022 to 2024, with most toxicology department admissions linked to psychoactive pharmaceuticals, as well as their spread through pharmacies and the



internet. The article examines the causes of the problem, health harms, social consequences, and prevention measures.

Keywords: pharmacy drug addiction, pregabalin, tropicamide, regapen, youth drug abuse, psychoactive medicines, Uzbekistan, drug prevention.

Аннотация: «Аптечная наркомания» среди молодёжи в последние годы стала серьёзной социально-медицинской проблемой в Узбекистане. В статье освещается незаконное распространение сильнодействующих лекарственных средств (прегабалин/Лирика/Регален, тропикамид и другие), случаи зависимости среди молодёжи (в основном 20–34 лет), риск отравлений и летальных исходов. Приводится статистика: за 2022–2024 годы потребление прегабалина выросло на 81%, большинство обращений в токсикологические отделения связано с психоактивными препаратами, а также их распространение через аптеки и интернет. Статья анализирует причины проблемы, вред для здоровья, социальные последствия и меры профилактики.

Ключевые слова: аптечная наркомания, прегабалин, тропикамид, регален, наркомания среди молодёжи, психоактивные лекарства, Узбекистан, профилактика наркомании.

Zamonaviy jamiyatda kuchli ta'sir qiluvchi dori vositalari insonning markaziy nerv tizimiga kuchli ta'sir ko'rsatuvchi, retsept bo'yicha sotilishi lozim bo'lgan farmatsevtik preparatlar sifatida tan olingan bo'lib, ularning ba'zilar yuqori psixoaktiv xususiyatlarga ega[1]. Bu moddalar tibbiy maqsadlarda – og'riqni qoldirish, nevrologik kasalliklarni davolash yoki ko'z kasalliklarini aniqlash uchun ishlatilishi kerak bo'lsa-da, noto'g'ri va nazoratsiz qo'llanilganda eyforiya, sedativ ta'sir, gallyutsinatsiyalar va kuchli psixologik qaramlikni keltirib chiqarishi mumkin. Ayniqsa, gabapentinoidlar sinfiga kiruvchi moddalar (pregabalin va uning analoglari) hamda anticholinergik ta'sirga ega ko'z tomchilari kabi preparatlar yoshlar orasida “dorixona narkomaniyasi” deb ataluvchi yangi giyohvandlik



shaklini shakllantirmoqda. Bu hodisa O‘zbekistonda so‘nggi yillarda keskin o‘shib bormoqda: 2022–2024 yillarda pregabalin iste‘moli 81 foizga ortgani, 2025–2026 yillarda esa Toshkent, Farg‘ona va Andijon viloyatlarida yuzlab dona Regapen, Lirika va tropikamid musodara qilinishi bu muammoning dolzarbligini yana bir bor tasdiqlaydi[2].

Xalqaro tajribada ham kuchli ta‘sir qiluvchi dori vositalarining noqonuniy muomalasi global sog‘liqni saqlash muammosiga aylangan. Jahon giyohvandlik hisobotlariga ko‘ra, pregabalin kabi moddalar qaramlik potentsiali yuqori bo‘lganligi sababli yoshlar o‘rtasida “ikkinchi darajali giyohvandlik”ning asosiy omiliga aylanmoqda[3]. O‘zbekistonda esa bu holat ijtimoiy-iqtisodiy omillar – internet orqali oson tarqalish, dorixonalar nazoratining zaifligi va yoshlarning psixologik bosimi bilan yanada kuchaymoqda. Natijada, toksikologiya bo‘limlariga murojaatlar soni ko‘payib, yoshlarning sog‘lig‘i, ta‘limi va kelajagi xavf ostida qolmoqda. Ushbu maqola yoshlar orasidagi “dorixona narkomaniyasi”ning sabablari, klinik oqibatlar va oldini olish choralari haqida ilmiy tahlil qilish orqali muammoni chuqur yoritishga qaratilgan bo‘lib, xalqaro va milliy tajribani birlashtirgan holda amaliy tavsiyalar beradi.

Kuchli ta‘sir qiluvchi dori vositalari orasida yoshlar orasidagi “dorixona narkomaniyasi”ning asosiy sababchilari pregabalin (Lirika, Regapen va boshqa analoglar) hamda tropikamid (ko‘z tomchilari shaklida) hisoblanadi. Bu preparatlar tibbiyotda muayyan kasalliklarni davolash uchun ishlab chiqarilgan bo‘lsa-da, nazoratsiz va noqonuniy iste‘mol qilinganda kuchli psixoaktiv ta‘sir ko‘rsatib, tez qaramlikka olib keladi.

Pregabalin — gamma-aminomasli kislotaning analogi bo‘lib, dastlab nevropatik og‘riqlar, epilepsiya va generalizatsiyalangan tashvish buzilishlarini davolashda qo‘llaniladi. U markaziy nerv tizimiga ta‘sir qilib, GABAergik tizimni kuchaytiradi va eyforiya, sedatsiya hamda og‘riqni pasaytirish effektini beradi[4].



O‘zbekistonda 2022–2024 yillarda pregabalin bilan bog‘liq holatlar soni 81 foizga oshgan: 2022-yilda 171 ta holatdan 2024-yilda 274 taga yetgan. Bu modda yoshlar (20–34 yosh) orasida eng tez tarqalayotgan psixoaktiv preparatlar qatoriga kiradi. Qaramlikka sabab bo‘luvchi asosiy omil — yuqori dozalarda (kuniga 600–3000 mg gacha) qabul qilishdir. Zararlari juda og‘ir: jismoniy qaramlik rivojlanadi, to‘xtatilganda esa yurak urishi tezlashishi, tremor, bezovtalik, uyqusizlik va hatto eshitish gallyutsinatsiyalari kuzatiladi. Opioidlar bilan birga qabul qilinganda nafas olishni susaytirib, o‘lim xavfini keskin oshiradi. Uzoq muddatli iste‘mol miya strukturasi o‘zgartirib, depressiya, paranoid fikrlar va kognitiv buzilishlarga olib keladi. Jahon sog‘liqni saqlash tashkilotining ma‘lumotlariga ko‘ra, pregabalin noqonuniy muomalasi global muammoga aylangan, ayniqsa Markaziy Osiyo va Yaqin Sharq mamlakatlarida[5].

Tropikamid esa antimuskarinik ta’sirga ega ko‘z tomchisi bo‘lib, tibbiyotda ko‘z qorachig‘ini kengaytirish (mydriaz) va tsikloplegiya uchun qo‘llaniladi. Biroq, yoshlar uni venaga yuborish orqali (ko‘pincha heroin yoki boshqa opioidlar bilan birga) ishlatishadi. Bu usulda modda markaziy nerv tizimiga kuchli ta’sir qilib, qisqa muddatli (30 daqiqadan 6 soatgacha) eyforiya, gallyutsinatsiyalar va “ochik ko‘zli tushlar” holatini keltirib chiqaradi. O‘zbekistonda toksikologiya bo‘limlariga murojaatlar orasida tropikamid bilan zaharlanish holatlari qayd etilgan bo‘lib, bu modda opioid qaramligi bilan birga uchraydi. Zararlari esa juda xilma-xil: doimiy ko‘z qorachig‘ining kengayishi, nutqning buzilishi, yurak urishining tezlashishi, gipertermiya, tremor, buyrak og‘rig‘i, psixomotor qo‘zg‘alish, deliriy va hatto o‘z joniga qasd qilishga undovchi holatlar. Venaga yuborilganda infeksiya, tomirlarning yallig‘lanishi va buyrak yetishmovchiligi xavfi yuqori. Uzoq muddatli iste‘molda jiddiy psixoz va kognitiv buzilishlar rivojlanadi. Xalqaro tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, tropikamidning noqonuniy iste‘moli asosan Sharqiy Yevropa va Markaziy Osiyo mintaqalarida (shu jumladan O‘zbekiston va Qozog‘iston) opioid qaramligi bilan bog‘liq holda kuchaymoqda[6].



O‘zbekistonda kuchli ta’sir qiluvchi dori vositalarining, xususan pregabalin (Lirika, Regapen va boshqa analoglar) hamda tropikamidning noqonuniy tarqalishi so‘nggi yillarda “dorixona narkomaniyasi”ning asosiy omiliga aylandi. Bu muammo nafaqat tibbiyot muassasalari va dorixonalar tizimining zaif nazorati, balki internet orqali savdo kanallarining keng tarqalishi bilan bevosita bog‘liq. Narkotiklarni nazorat qilish milliy markazining ma’lumotlariga ko‘ra, ilgari asosan an’anaviy opiatlar va sintetik moddalar xavf tug‘dirgan bo‘lsa, bugungi kunda pregabalin, sibutramin va tropikamid kabi retsept talab qiluvchi dorilar qaramlikning yangi shakliga aylanmoqda. So‘nggi uch yil ichida ushbu preparatlarning musodara qilinishi bir necha barobarga oshgan bo‘lib, ularning katta qismi aynan internet va dorixonalar orqali sotilmoqda.

Asosiy muammo shundaki, dorixonalar tizimida retsept talab qilish mexanizmi yetarli darajada nazorat qilinmayapti. Ko‘plab dorixonalarda pregabalin va tropikamid retseptsiz, ba’zan esa “qo‘l osti” narxda sotilmoqda. Bu holat yoshlar (asosan 20–34 yosh) uchun oson kirish imkonini yaratmoqda. Shu bilan birga, internet savdosi muammoni yanada chuqurlashtirmoqda: Telegram messenjerlari, ijtimoiy tarmoqlar va maxsus onlayn-do‘konlar orqali bu dorilar uyga yetkazib berish xizmati bilan taklif etilmoqda. To‘lovlar ko‘pincha naqd pul yoki elektron hamyonlar orqali amalga oshiriladi, bu esa huquq-tartibot organlarining kuzatuvini qiyinlashtiradi. Natijada, Toshkent, Farg‘ona va Andijon viloyatlarida yoshlar orasida pregabalin iste’moli 2022–2024 yillarda 81 foizga oshgan bo‘lsa, toksikologiya bo‘limlariga murojaatlar soni ham keskin ko‘paygan.

Internet orqali tarqalishning yana bir xavfli tomoni shundaki, bu kanallar orqali nafaqat mahalliy, balki chet eldan (Turkiya, Hindiston va Rossiya orqali) olib kelinadigan sifatsiz yoki kontrabanda dorilar ham kirib kelmoqda. Bu dorilarning tarkibida qo‘shimcha psixoaktiv moddalar bo‘lishi mumkin, natijada zaharlanish va o‘lim holatlari ko‘paymoqda. Davlat xavfsizlik xizmati va bojxona organlari



tomonidan o‘tkazilgan tezkor tadbirlar shuni ko‘rsatadiki, yashirin omborlar va onlayn savdo tarmoqlari orqali millionlab so‘mlik dori vositalari musodara qilinmoqda, ammo bu choralar hali yetarli emas. Internet savdosi muammosi yoshlarning psixologik bosimi, ijtimoiy tarmoqlardagi “oson pul topish” va “tez eyforiya” takliflari bilan birlashib, giyohvandlikning ijtimoiy-epidemik tarqalishiga olib kelmoqda.

Ushbu holat nafaqat sog‘liqni saqlash tizimiga, balki butun jamiyatga jiddiy tahdid solmoqda: yoshlarning ta‘lim va mehnat faoliyati buzilmoqda, oilaviy munosabatlar yomonlashmoqda, jinoyatchilik va ijtimoiy muammolar kuchaymoqda. Shuning uchun muammoning yechimi faqat dorixonalar nazoratini kuchaytirish va onlayn savdoni qat‘iy taqiqlash bilan cheklanmay, balki yoshlar o‘rtasida keng ko‘lamli profilaktika ishlarini olib borish, huquqiy-me‘yoriy bazani takomillashtirish va jamiyatda giyohvandlikka qarshi madaniyatni shakllantirishdan iborat bo‘lishi kerak.

Kuchli ta‘sir qiluvchi dori vositalarining nazoratsiz iste‘moli nafaqat individual salomatlikka, balki butun jamiyatga jiddiy zarar yetkazmoqda. Pregabalin va tropikamidning uzoq muddatli qo‘llanilishi markaziy nerv tizimining doimiy buzilishiga olib keladi: depressiya, paranoid fikrlar, kognitiv funksiyalarning pasayishi (xotira va diqqatni jamlagish qobiliyati), shuningdek, jismoniy qaramlik sindromi kuchayadi. Toshkent shahar toksikologiya markazining ma‘lumotlariga ko‘ra, 2022–2024 yillarda pregabalin bilan bog‘liq zaharlanish holatlari soni sezilarli darajada oshgan bo‘lib, aksariyat hollarda opioidlar bilan birgalikdagi qabul o‘lim xavfini keskin oshirgan. Tropikamidning venaga yuborilishi esa ko‘z qorachig‘ining doimiy kengayishi, buyrak yetishmovchiligi va psixomotor qo‘zg‘alish kabi og‘ir asoratlarni keltirib chiqarmoqda[7].

Ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan esa muammo yanada chuqurroq. Yoshlar (20–34 yosh) orasida “dorixona narkomaniyasi” ta‘limni tark etish, mehnat faoliyatining



pasayishi va oilaviy munosabatlarning buzilishiga sabab bo‘lmoqda. Narkotiklarni nazorat qilish milliy markazining 2024-yilgi hisobotiga ko‘ra, pregabalin iste‘molchilarining aksariyati ish joylarini yo‘qotgan yoki oilaviy muammolarga duch kelgan. Bundan tashqari, internet orqali savdo jinoyatchilikning o‘shishiga turtki bo‘lmoqda: dori sotuvchilari ko‘pincha yoshlarni “oson pul topish” sxemalari orqali jalb qilmoqda. Global miqyosda ham Jahon giyohvandlik hisoboti (World Drug Report 2025) pregabalin noqonuniy muomalasining Markaziy Osiyo va Yaqin Sharqda keskin oshganini qayd etgan[8].

Muammoni hal qilish uchun mavjud choralar bilan birga butunlay yangi yondashuvlarni joriy etish zarur. Quyidagilar taklif etiladi:

—Aynan norkamaniya yo‘nalishi va shu yo‘sindagi noqonuniy giyohvandlik vositalari to‘g‘risida va oldini olish bo‘yicha maktab, litsey, kollejlarda haftada 2 marta qo‘shimcha mashg‘ulot leksiyalari qo‘yilishi[9].

—Yoshlar o‘rtasida ushbu “illat” kuchayib borayotganligi sababli aynan maktab, litsey, kollej o‘quvchilarini majburiy ko‘rikdan 3 oy oyda 1 marta to‘liq o‘tkazilishini ta‘minlash[10].

Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, kuchli ta‘sir qiluvchi dori vositalarining, xususan pregabalin va tropikamidning nazoratsiz hamda noqonuniy iste‘moli O‘zbekistonda “dorixona narkomaniyasi” deb ataluvchi xavfli ijtimoiy-epidemik muammoni yuzaga keltirmoqda[11]. Ushbu moddalar tibbiy maqsadlarda foydali bo‘lishiga qaramay, noto‘g‘ri qo‘llanilganda markaziy nerv tizimiga jiddiy zarar yetkazib, tezkor psixologik va jismoniy qaramlikni shakllantiradi. Xulosa qilib aytganda, “dorixona narkomaniyasi” nafaqat sog‘liqni saqlash, balki milliy xavfsizlik va ijtimoiy barqarorlikka tahdid soluvchi muammo hisoblanadi. Uni bartaraf etish davlat organlari, tibbiyot tizimi, ta‘lim muassasalari va jamiyatning barcha qatlamlari o‘rtasidagi uzviy hamkorlikni talab etadi.



Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti, Expert Committee on Drug Dependence, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi va Narkotiklarni nazorat qilish milliy markazi hisobotlari (2022–2024).
3. United Nations Office on Drugs and Crime, World Drug Report 2025.
4. U.S. Food and Drug Administration, Pregabalin safety data.
5. <http://article.sapub.org/10.5923.j.ajmms.20251504.68.html>
6. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9561840/>
7. A.A.Nasritdinov-2025 “Одам савдосига қарши кураш тенденцияси” <http://journalss.org/index.php/obr/article/download/3081/2907>
8. A.A.Nasritdinov-2025 “Darknet va onlayn qora bozorlarni monitoring qilish usullari” <http://journalss.org/index.php/obr/article/download/3013/2845/>
9. Исамиддинов, С. (2024). Фирибгарликнинг виктимологик профилактикасининг янгича механизмларини тақазо этувчи омиллар таҳлили. *Solution of social problems in management and economy*, 3, 3.
10. Isomiddinov S.G‘.2025 <https://eurekaoa.com/index.php/4/article/view/113>
11. Исамиддинов, С. "Фирибгарлик жиноятининг виктимологик профилактикаси бўйича хорижий давлатлар тажрибаси таҳлили." *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences* 3 (2024): 6.